

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים מ"ג עמוד א'

בגמ', מאי שמן המור רהבי"א סטבת ריבא"א שמן זית שלא הביא שלישי, תניא רי"א אנפיקנין וכו'.

א]. מימרא זו מובאה עוד כמה פעמים בש"ס (שבת פ; מגילה י"ג, מו"ק ט; מנחות פ"ו), והבה"ג (סי' מ"א)

הביא בשם הגאונים תוספת גירסא למימרא זו, "אמר רב יהודה כל השמנים אין חוצצין חוץ משמן המור, ונהגו בנות ישראל בעצמן שאין

סכות שמן בשעת טבילה כל עיקר". והביאו הש"ך להלכה (יו"ד סי' קצ"ח סק"ד) עיי"ש.

ועי' בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' נ"א אות ד') מה שכתב לבאר החילוק בין חריפות שמן המור שחוצץ וחפץ בהסרתו, לשמנים שאינם חוצצים כי רוצה שיבלעו בבשרו, אולם ראה רמב"ן (שמות פ"ל, פסוק כ"ג ד"ה ומה שאמר) שמבאר מהו שמן המור, ולפ"ד לא שייך ביאורו, ובאמת ה'להורות נתן' עצמו כתב שם דבריו אינם עולים יפה לפי' רש"י בסוג' ובשאר מקומות בשמן המור, וה"נ י"ל דאף לרמב"ן לא יעלה יפה, אך הוא הכרח לפרש כן לפי הבה"ג והש"ך מה הנפק"מ בין שמן המור לשאר שמנים להלכה. אך הוא גופא תשובה למה שתמה שם, על כל האחרונים שאחרי הש"ך שלא הביאו את חילוקו בין שמן המור לשאר שמנים, אך להנ"ל א"ש, ויש נפק"מ רבה להלכה, גבי משחות ושמנים רפואיים גבי חציצה בטבילה, ויותר מצוי נפק"מ גבי משחת ידים לעידון הבשר או לרפואה גבי נטילת ידים דהא נפסק בשו"ע (או"ח סי' קס"א, ס"א) דכל מה שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה, עיי"ש.

ואולי י"ל שג' הבה"ג הוא דווקא לברייתא דר' יהודה שאנפיקנין הוא שמן זית שלא הביא שלישי, ועל שמן זית זה שהוא חריף וחפץ להסירו שלא יבלע בבשרו כי הוא מסוכן, על כן הוא חוצץ כביאורו של ה'להורות נתן' שם, ואז י"ל שג' הבה"ג אינה רב יהודה, אלא ר' יהודה, והיא המשך לברייתא המובאת בגמ', אמנם לפי"ז הי' על הש"ך לברר דבריו דכל השמנים חוצצים חוץ מאנפיקנין, ולא לסתום שמן המור, שהוא רק אי נימא שזהו שמן זית שלא הביא שלישי, ולא מצאתי עד כה מי שידקדק טובא בזה מלבד הגאון הלהורות נתן זצ"ל, ודו"ק.

בגמ', למה מנו חכמים את אלו כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן, כי הא דההוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישראל וכו'.

ב]. ולמד מזה בשו"ת משנה הלכות (ח"י, סי' קי"א) "בדבר שאלתו אשר התקפתי ברבים על אשר קרא שם המסעדה שלו בשם של עכו"ם "טשיניז פוד" הנה באמת כי לבי עלי דווי אשר בזמנים האחרונים התחילו הסוחרים ובעלי החנויות לקרוא לסחורותיהם שמות עכו"ם והמבשלים מאכלים לאכול בשם עכו"ם כגון טשיניז רעסטעראנד וטשיניז גלאט כשר פוד ועל היינות בשם סאנקערייע ועוד שמות של שפאניאלען ואיטאליענער או פראנצויזען וכדומה וכבודו לא מצא בזה שום איסור ומה טעם יש להתרעם על זה כי הוא ענין של מסחר [וכו'], יש עוד טעם בדבר לפמ"ש בגמ' פסחים (מ"ג ע"א) זה הכלל כל שהוא ממין דגן וכו' תניא אמר ר' יהושע וכו' מאחר ששנינו כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו, ומשני כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן כי הא דההוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישראל בהדיא אמר להו קריבו לי מתכילתא [פי' שום ליפתא לאכול] שמע דקאמרי קריבו ליה כותח כיון דשמע כותח פירש. ופרש"י שיהא בקי בהן שידע ממה הן עושין שיהא נזהר בהן כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב ויש שם חמץ אם פסח הוא, כיון דשמע שקרא שמו כותח פירש שבקי הי' וידע שיש שם חלב ע"כ. והנה לן הלכה שצריך אדם להיות בקי ורגיל במאכלי ישראל ובשמותיהן כדי להנצל ממכשול ולא יבוא לידי מאכלות אסורות ויוכל לדעת אם הוא חלבי או בשרי, ואפילו הבא מבבל לאר"י או מאר"י לבבל. והא לפענ"ד נכלל במצות ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור ולהורות שכתב החינוך מ"ע כדי שלא יבוא לידי מכשול וה"נ בשאר מאכלות שהוא ענף המצוה. ולכן צריך להיות רגיל בהן ובשמותיהן, והמשנה השמות ומערב כל מיני תערובות מי יודע מה הוא וגורם ח"ו לאיסורים חמורים", עעו"ש.

דף מ"ג עמוד ב'

בגמ', סלקא דעתך אמינא כל שישנו בקום אכול מצה כו'.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ג]. והקשו התוס' (ד"ה סד"א) ואימא איפכא דכל שישנו בלאו ישנו בקום ועשה. ותירצו דאורחי' דקרא דהסיפא מפרש לרישא, וא"כ ס"ד הו"א דנדרוש שהקרא מפרש מי מצווה בלא תאכל עליו חמץ, מי שמצווה בקום אכול מצה, והני נשי דאינן מצוות בקום אכילת מצה, אינן מצוות בלא תאכל עליו חמץ, ואף על גב דהוי לקולא.

וביאור דברי קדשם על פי מה דכתבו התוס' בקידושין (ל"ד: ד"ה ונילף) ובחולין (קכ"ז: ד"ה תלמוד) דהיכי דמסתבר טפי למידרש לקולא, דרשינן ההיקש לקולא. וה"נ כאן דמסתבר טפי שהסיפא יהי' פירוש לרישא ממה שהרישא פירוש להסיפא, עדיף לפרש הכי אף לקולא.

בגמ', דאמר ר"א נשים חייבות באכילת מצה ד"ת שנא' לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה.
ד]. **הכלי חמדה** (מועדים פסח סי' קי"ד) ר"ל דמהי טעמא לא שמענו לענין מצה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, דמכיון דגם העוסק במצוה מוזהר באכילת חמץ ממילא הוא מצווה גם באכילת מצה.

ועוד תירץ עפ"י זה הא דאיתא (סוכה מ"ב.) זמן חינוך ללולב ולענין אכילת פסח וכו' ואילו זמן חינוך למצה לא אמרו שם, וכתב דב"ל"ת אין מצות חינוך, ואיתקש מצה לאכילת חמץ וממילא אין מצות חינוך במצה, ואף על פי דחינוך הוא מדרבנן, מ"מ לא חייבו בחינוך רק במקום שרק קטנותו גרם, אבל הכא מיפטר קטן גם מצד שאינו מוזהר על חמץ עיי"ש.

אמנם לכאן יש חיוב להאכיל להקטן מטעם אחר, **דהתרומת הדשן** (הובא בשו"ע הרב תע"א י') כתב דאין להאכיל קטן שיודע ענין סיפור יציאת מצרים מצה בערב פסח, משום שנאמר והגדת לבנך וגו' בעבור זה דהיינו מצה ומרור, המונחים לפניך, ואם התינוק מלא כריסו במצה האריך שוך לומר בעבור זה, משמע דבליה צריך הקטן לאכול מצה.

ובמקום אחר כתב הכלי חמדה (פרשת פקודי אות ג') דמהאי טעמא י"ל דגם אי נימא דבמצות עשה אין שום קיום בחצי שיעור, (עי' שערי תשובה סו"ס תע"ה), מ"מ במצה דאיתקש לחמץ יש קיום גם בחצי שיעור, וכמו בחמץ שמוזהר גם על חצי שיעור.

בגמ', נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנא' לא תאכל עליו חמץ וכו'.

ה]. **הצל"ח** בסוג' הק' דאמאי למד היקש זה מפסוק בפרשת ראה ולא יליף מדהקיש הכתוב בפרשת בא כל מחמצת לא תאכלו שבעת ימים תאכל עליו מצות.

וכתב **המהר"ם שיק** (מצוה כ"א אות ב') די"ל דמקרא דפרשת ראה יש ללמוד גם דנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים, דהא לעיל בפ"ב ילפינן מלחם עוני שעונים עליו דבריו והיינו הגדה, אבל ממקרא בפרשת בא לא שמעינן רק אכילת מצה. וכתב המהר"ם שיק דבזה מיושב מה שתמה המנחת חינוך דמנא לן לחייב נשים בסיפור יציאת מצרים, והרי נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, והא דגם נשים היו באותו הנס אינו מחייב מדאורייתא.

בגמ', וכי תימא כי כל ר"א לא דריש והתניא שאור בל תקטירו וכו' עירובו מנין ת"ל כי כל וכו' קשיא.

ו]. **המשך חכמה** (שמות י"ב, י"ט) כתב לתרץ הקושיא, דהתם במנחה דכתיב כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', אין לפרש דה"כ"י" הוא נתינת טעם על לא תעשה חמץ, משום דאין זה טעם מספיק, כי אפילו השיריים שביד כהן לאחר קמיצת המנחה אין להחמיצם וכדאי' במנחות (נ"ה:), ועל כן שפיר אפשר לדרוש גם מתיבת "כי" עירובו, משא"כ בפסוק כי כל אוכל חמץ ונכרתה שפיר יש לומר דה"כ"י" הוא נתינת טעם דע"כ לא ימצא שאור בבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה, והיינו דבין אנשים ובין נשים אסור להם חמץ וע"כ לא ימצא בבתיכם, ובין דה"כ"י" הוא נתינת טעם אי אפשר למידרש מזה עירובו. וזה הטעם דהגמרא קאמרה קשיא ולא קאמרה תיובתא, משום דבקשיא איכא תירוץ וכמו שכתבו הראשונים, וגם כאן יש תירוץ כנ"ל, עיי"ש